

15-iyun, 2026-yil

TALABALAR TARBIYAVIY FAOLIYATINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL ETISHNING DOLZARB MASALALARI

Karimov Zohidjon Abduvaliyevich

Mustaqil tadqiqotchi

Samarqand davlat pedagogika instituti

kzuzbitta@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalar tarbiyaviy faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida tashkil etishning dolzarb masalalari ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta’lim muassasalarida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar, elektron ta’lim resurslari hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali talabalarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasi, ijtimoiy faolligi va fuqarolik mas’uliyatini rivojlantirish imkoniyatlari o‘rganilgan. Tadqiqot natijasida tarbiyaviy faoliyat samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi pedagogik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: talaba tarbiyasi, tarbiyaviy faoliyat, raqamli texnologiyalar, raqamli ta’lim muhiti, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, oliy ta’lim, ma’naviy-axloqiy tarbiya, ijtimoiy faollik, raqamli kompetensiya, innovatsion pedagogika.

KIRISH

Bugungi kunda dunyo miqyosida kechayotgan raqamli transformatsiya jarayonlari jamiyat hayotining barcha sohalariga, xususan, ta’lim va tarbiya tizimiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi, internet tarmoqlarining kengayishi, sun’iy intellekt va raqamli platformalarning ta’lim jarayoniga kirib kelishi natijasida yosh avlodni tarbiyalashning an’anaviy shakl va usullari yangi mazmun bilan boyib bormoqda. Bunday sharoitda talabalarning ma’naviy-axloqiy kamolotini ta’minlash, ularda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhini shakllantirish hamda ijtimoiy faolligini oshirishda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish muhim pedagogik vazifa sifatida namoyon bo‘lmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, yoshlarni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash hamda ta’lim jarayoniga zamonaviy axborot texnologiyalarini keng joriy etish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri

15-iyun, 2026-yil

hisoblanadi. Oliy ta’lim muassasalarida amalga oshirilayotgan islohotlar talabalarning nafaqat kasbiy bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirishga, balki ularning ma’naviy, axloqiy va fuqarolik fazilatlarini yuksaltirishga ham qaratilgan. Shu nuqtai nazardan, tarbiyaviy faoliyatni raqamli texnologiyalar asosida tashkil etish masalasi alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Raqamli texnologiyalar tarbiyaviy jarayonni tashkil etishda keng imkoniyatlarni yaratadi. Xususan, elektron ta’lim platformalari, ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalar, virtual muloqot vositalari hamda multimedia resurslari talabalarning tarbiyaviy tadbirlardagi ishtirokini faollashtirish, ularda mustaqil fikrlash, axborot madaniyati va tanqidiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi. Biroq raqamli muhitning kengayishi bilan bog‘liq ayrim salbiy omillar, jumladan, axborot xavfsizligi muammolari, zararli kontentlarning tarqalishi, virtual qaramlik va ma’naviy qadriyatlarga ta’sir etuvchi turli tahdidlar ham mavjud. Bu esa tarbiyaviy faoliyatni raqamli texnologiyalar asosida tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur tadqiq etishni taqozo etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi talabalar tarbiyaviy faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida tashkil etishning dolzarb masalalarini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda tarbiyaviy jarayon samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-pedagogik yondashuvlarni asoslashdan iborat. Tadqiqot davomida raqamli ta’lim muhiti sharoitida tarbiyaviy faoliyatning mazmuni, shakllari va usullariga ta’sir etuvchi omillar hamda ularni takomillashtirish istiqbollari yoritiladi.

Raqamli texnologiyalarni ta’lim va tarbiya jarayoniga integratsiya qilish masalasi so‘nggi yillarda pedagogika, sotsiologiya, psixologiya va ta’lim falsafasi yo‘nalishlarida olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlarning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Jahon ilmiy adabiyotlarida raqamli ta’lim muhitining shakllanishi, elektron ta’lim platformalarining rivojlanishi hamda yoshlarning ijtimoiylashuviga axborot texnologiyalarining ta’siri keng o‘rganilgan.

Xorijiy olimlardan M. Castells axborotlashgan jamiyat nazariyasini ishlab chiqib, raqamli tarmoqlarning inson faoliyati va ijtimoiy munosabatlarga ta’sirini tahlil qilgan. P. Drucker bilimlar jamiyati konsepsiyasi orqali zamonaviy ta’limning innovatsion rivojlanish omillarini asoslab bergan. M. Prensky esa “raqamli avlod” tushunchasini ilmiy muomalaga kiritib, zamonaviy yoshlarning axborot texnologiyalaridan foydalanish xususiyatlarini yoritgan. Shuningdek, J. Siemens va S. Downeslarning konnektivizm nazariyasi raqamli muhitda bilim olish va shaxs rivojlanishining yangi mexanizmlarini ochib bergan.

MDH mamlakatlari olimlari tomonidan ham raqamli pedagogika va elektron ta’limning nazariy-metodologik asoslari keng tadqiq etilgan. Ularning ilmiy ishlarida ta’lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning

15-iyun, 2026-yil

pedagogik imkoniyatlari, tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning innovatsion shakllari hamda yoshlar ma’naviyatini rivojlantirish masalalari yoritilgan.

O‘zbekistonlik olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ham ta’limni raqamlashtirish, pedagogik jarayonlarni modernizatsiya qilish, yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilingan. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ta’lim islohotlari, raqamli ta’lim infratuzilmasini rivojlantirish va yoshlarni axborot madaniyati ruhida tarbiyalashga qaratilgan davlat dasturlari ushbu yo‘nalishdagi ilmiy izlanishlarning dolzarbligini yanada oshirmoqda.

Tahlil qilingan ilmiy manbalar shuni ko‘rsatadiki, raqamli texnologiyalar ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylangan bo‘lsa-da, talabalar tarbiyaviy faoliyatini raqamli muhitda samarali tashkil etishning pedagogik mexanizmlari, usullari va vositalarini takomillashtirish masalalari hali ham dolzarb ilmiy muammo sifatida saqlanib qolmoqda. Ayniqsa, talabalarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasi, fuqarolik pozitsiyasi, media madaniyati va axborot xavfsizligi kompetensiyalarini shakllantirishga qaratilgan tadqiqotlarni yanada chuqurlashtirish zarurati mavjud.

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini tizimli yondashuv, faoliyatli yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv hamda aksiologik yondashuv tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, qiyosiy tahlil, umumlashtirish hamda mantiqiy tahlil usullaridan foydalanildi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilayotgan tarbiyaviy faoliyatning mazmuni va samaradorligini aniqlash maqsadida pedagogik kuzatish, ilmiy manbalarni o‘rganish hamda nazariy xulosalarni tizimlashtirish metodlari qo‘llanildi.

Tadqiqot metodologiyasining asosiy maqsadi oliy ta’lim muassasalarida talabalar tarbiyaviy faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida tashkil etishning mavjud holatini baholash, uning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash va tarbiyaviy jarayon samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Raqamli texnologiyalarning ta’lim tizimiga keng joriy etilishi tarbiyaviy faoliyatning mazmuni, shakllari va usullarini tubdan o‘zgartirmoqda. An’anaviy tarbiyaviy ishlar ko‘proq auditoriya va jamoaviy tadbirlar orqali amalga oshirilgan bo‘lsa, bugungi kunda raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalar va elektron ta’lim resurslari tarbiyaviy jarayonning muhim tarkibiy qismiga aylanib bormoqda. Bu holat talabalar bilan uzluksiz muloqotni yo‘lga qo‘yish, tarbiyaviy ta’sir doirasini kengaytirish hamda tarbiyaviy faoliyat samaradorligini oshirish imkonini bermoqda.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy talabalar hayotining katta qismi virtual makonda kechmoqda. Ular axborot olish, muloqot qilish, bilimlarni o‘zlashtirish va

15-iyun, 2026-yil

bo‘sh vaqtlarini tashkil etishda raqamli vositalardan faol foydalanadilar. Shu sababli tarbiyaviy faoliyatni ham mazkur muhitga moslashtirish zarurati yuzaga kelmoqda. Raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan tarbiyaviy tadbirlar talabalarning qiziqishlari va ehtiyojlariga mos ravishda amalga oshirilganda ularning faolligi va motivatsiyasi sezilarli darajada ortadi.

Bugungi kunda oliy ta’lim muassasalarida tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishda Telegram, Zoom, Google Meet, Moodle, Microsoft Teams kabi platformalardan keng foydalanilmoqda. Ushbu vositalar orqali ma’naviy-ma’rifiy uchrashuvlar, davra suhbatlari, onlayn seminarlar, virtual tanlovlar va turli interaktiv loyihalarni tashkil etish imkoniyati yaratilmoqda. Natijada talabalarning tarbiyaviy tadbirlardagi ishtiroki kengayib, vaqt va hudud bilan bog‘liq cheklovlar qisqarmoqda.

Tadqiqot davomida raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan tarbiyaviy faoliyatning bir qator afzalliklari aniqlandi. Birinchidan, tarbiyaviy jarayonning ochiqligi va shaffofligi ta’minlanadi. Elektron platformalar orqali talabalar faoliyatini monitoring qilish, ularning ishtiroki va faolligini baholash imkoniyati yaratiladi. Ikkinchidan, tarbiyaviy ishlarning uzluksizligi ta’minlanadi. Talabalar istalgan vaqtda elektron resurslardan foydalanish orqali ma’naviy-ma’rifiy materiallar bilan tanishish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Uchinchidan, individual yondashuvni amalga oshirish imkoniyati kengayadi. Raqamli vositalar yordamida har bir talabaning qiziqishi, ehtiyoji va rivojlanish darajasiga mos tarbiyaviy faoliyat tashkil etilishi mumkin.

Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar asosida tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishda ayrim muammolar ham mavjud. Xususan, internet tarmog‘idagi nazoratsiz axborot oqimi, zararli kontentlar, kiberbulling, virtual qaramlik va axborot xavfsizligi bilan bog‘liq tahdidlar talabalarning ma’naviy-axloqiy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ayrim hollarda talabalar tarbiyaviy maqsadlarda yaratilgan elektron resurslardan ko‘ra ko‘ngilochar va vaqtni samarasiz sarflashga olib keluvchi platformalardan ko‘proq foydalanadilar. Bu esa tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishda pedagoglarning media savodxonligi va raqamli kompetensiyalarini oshirish zarurligini ko‘rsatadi.

Tahlillar natijasida talabalar tarbiyaviy faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida samarali tashkil etishning quyidagi pedagogik yo‘nalishlari belgilandi:

Birinchidan, tarbiyaviy faoliyat uchun yagona raqamli platformalarni yaratish va ulardan tizimli foydalanish lozim. Bunday platformalarda ma’naviy-ma’rifiy materiallar, videodarslar, elektron kutubxonalar, interaktiv topshiriqlar va virtual muloqot maydonlari jamlanishi maqsadga muvofiq.

Ikkinchidan, talabalar media madaniyatini shakllantirishga alohida e’tibor qaratish zarur. Media savodxonlik talabalarning internetdagi axborotlarni tanqidiy

15-iyun, 2026-yil

baholashi, yolg‘on va manipulyativ ma’lumotlarni ajrata olishi hamda axborot xavfsizligi qoidalariga rioya etishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Uchinchidan, raqamli tarbiyaviy faoliyatda interaktiv metodlardan foydalanish samaradorlikni oshiradi. Onlayn forumlar, virtual debatlar, vebinarlar, loyiha faoliyati va elektron portfoliolar talabalarning mustaqil fikrlashi hamda ijtimoiy faolligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

To‘rtinchidan, tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishda sun‘iy intellekt va analitik tizimlardan foydalanish istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi. Bunday texnologiyalar talabalarning qiziqishlari va ehtiyojlarini aniqlash, tarbiyaviy ishlarning natijadorligini baholash hamda individual tavsiyalar ishlab chiqishga imkon beradi.

Xulosa. Raqamli transformatsiya jarayonlari ta’lim tizimining barcha tarkibiy qismlariga, jumladan, tarbiyaviy faoliyatga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Oliy ta’lim muassasalarida talabalar tarbiyaviy faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida tashkil etish zamonaviy pedagogikaning dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, raqamli texnologiyalar tarbiyaviy jarayonning samaradorligini oshirish, talabalarning ma’naviy-axloqiy kamolotini qo‘llab-quvvatlash, ularning ijtimoiy faolligini rivojlantirish hamda zamonaviy axborot muhitida mustaqil faoliyat yuritish ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Tahlillar natijasida raqamli platformalar, elektron ta’lim resurslari, ijtimoiy tarmoqlar va interaktiv kommunikatsiya vositalari tarbiyaviy ishlarning qamrovini kengaytirishi, talabalar bilan muntazam muloqotni ta’minlashi hamda tarbiyaviy ta’sir samaradorligini oshirishi aniqlandi. Shu bilan birga, internet tarmog‘idagi zararli axborotlar, kiberxavfsizlik muammolari, virtual qaramlik va media manipulyatsiya kabi omillar talabalarning ma’naviy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkinligi ham kuzatildi.

Tadqiqot davomida talabalar tarbiyaviy faoliyatini raqamli texnologiyalar asosida tashkil etishni takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari sifatida yagona raqamli tarbiyaviy muhitni shakllantirish, talabalarning media savodxonligini rivojlantirish, interaktiv pedagogik texnologiyalarni keng qo‘llash hamda pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini muntazam oshirib borish zarurligi asoslandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son Farmoni. 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida.
3. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford: Blackwell Publishers, 1996. – 625 p.
4. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants // On the Horizon. – 2001. – Vol. 9. – No. 5. – P. 1–6.
5. Siemens G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age // International Journal of Instructional Technology and Distance Learning. – 2005. – Vol. 2. – No. 1.
6. Drucker P.F. Post-Capitalist Society. – New York: Harper Business, 1993. – 232 p.
7. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. – 208 b.
8. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiquiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006. – 261 b.